

Øje på beskæftigelsen

November 2015



Stærkere sammen



Titel:	Øje på beskæftigelsen
Undertitel:	November 2015
Version:	1
Udgivelsesdato:	27. november 2015
Udgivet af:	Landsorganisationen i Danmark
Redaktion afsluttet	20. november 2015
LO-sagsnr.:	15-2201
LO-varenr.:	2116
Elektronisk ISBN:	978-87-7735-367-3

Indhold

Kapitel 1. Sammenfatning	4
Kapitel 2. Udsigt til styrket fremgang i dansk økonomi	7
2.1. International økonomi	7
2.2. Dansk økonomi	10
2.3. Offentlig sektor og den økonomiske politik.....	16
Kapitel 3. Arbejdsmarkedet: Flere i job	21
3.1. Beskæftigelse og arbejdsløshed	21
3.2. Løn og priser	27

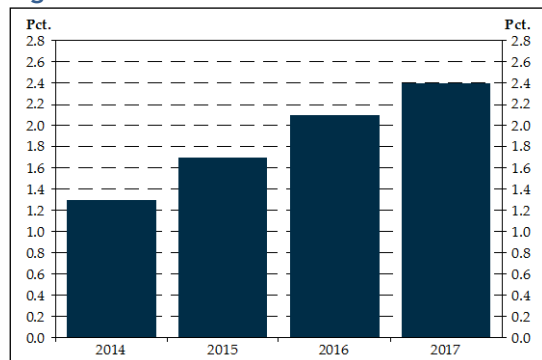
Kapitel 1. Sammenfatning

Dansk økonomi i starten af et opsving Dansk økonomi befinder sig i starten af et opsving. Der ventes en BNP-vækst på 1¾ pct. i år, stigende til lidt under 2½ pct. i 2017, jf. figur 1.1a. Der er fortsat betydelige ledige ressourcer i økonomien, og det er der også udsigt til at være ved udgangen af 2017.

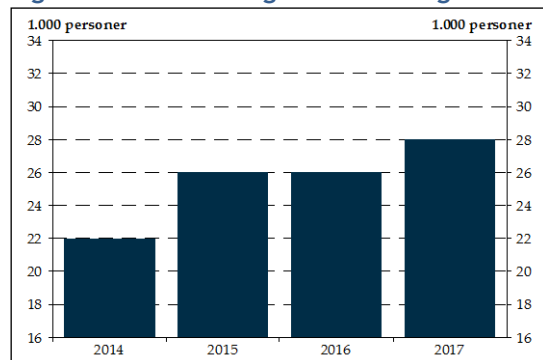
80.000 flere job i 2015-2017 Fremgangen i økonomien smitter af på arbejdsmarkedet. Der skønnes at blive skabt ca. 80.000 nye job i perioden 2015-2017, jf. figur 1.1b. De nye job ventes udelukkende at komme i den private sektor. Jobfremgangen vil især ske inden for de private serviceerhverv, men der er også udsigt til stigende beskæftigelse i industrien samt bygge- og anlægsbranchen. Beskæftigelsen i den offentlige sektor påregnes at falde yderligere som følge af en ventet svag udvikling i det offentlige forbrug. I 2017 skønnes 25.000 færre arbejdsløse sammenlignet med 2014. Den forudsatte fremgang i beskæftigelsen dækker således især over, at der kommer flere personer i arbejdsstyrken.

Lønstigningerne påregnes at tiltage lidt de kommende år, men vil med 2½ pct. fortsat ligge på et moderat niveau i slutningen af fremskrivningsperioden. En fortsat lav inflation er imidlertid med til at sikre reallønsfremgang på omkring 1 pct. i 2016-2017.

Figur 1.1a. BNP-vækst



Figur 1.1b. Beskæftigelsesudvikling



Anm.: Beskæftigelsen er inkl. orlov.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Væksten i udlandet tager til – men større usikkerhed Væksten i udlandet er også på vej op. Tempoet har dog været mere moderat i 2015 end forventet. Blandt eurolandene er væksten fortsat beskeden, men der har været fremgang i de fleste lande i år. USA, Storbritannien og Sverige har pæn økonomisk vækst, mens norsk økonomi er ramt af faldende oliepriser. Væksten i de store såkaldte Emerging Markets-lande er aftaget. I Kina skyldes det bl.a. regeringens plan for en gradvis omstilling, der sigter mod at gøre økonomien mindre investerings- og industri-

tung og mere afhængig af servicesektoren. Derudover har de fallende råvarepriser ramt de råvareafhængige lande, herunder de store økonomier Brasilien og Rusland. Samlet set har det betydet, at usikkerheden om udviklingen i international økonomi er steget på grund af frygt for en markant vækstafmatning. Geopolitisk uro fra bl.a. krisen i Mellemøsten og de massive flygtningestrømme mod Europa skaber også fortsat usikkerhed. Omvendt er situationen i Grækenland blevet lidt mere stabil i forhold til foråret, efter der i august blev lavet aftale om yderligere lån til at sikre landets gældsforpligtelser. Trods øget usikkerhed forventes udlandsvæksten imidlertid at tage lidt til de kommende år til gavn for dansk eksport.

Privatforbruget tager til i styrke

Herhjemme begyndte privatforbruget at stige sidste år efter nogle år, hvor det nærmest stod stille. Efter en god start på 2015 faldt privatforbruget imidlertid i 2. kvartal. Der er dog tegn på, at der er tale om et midlertidigt dyk, og at privatforbruget stiger igen i 2. halvår. Bedringen på arbejdsmarkedet og fortsat stigende boligpriser fremmer købelysten. Samtidig styrker den historisk lave inflation og reallønsfremgang forbrugernes købekraft. Privatforbruget ventes at tage til i styrke de kommende år og bidrage solidt til væksten i dansk økonomi.

Underdrejet boligbyggeri ventes at rejse sig

Selv om boligpriserne er steget siden 2013, ligger boligbyggeriet fortsat underdrejet. Nybyggeriet har været holdt tilbage af mange ledige boliger, mens boligbyggeriet har været understøttet af renoveringer og nybyggeri i den almene boligsektor. Forventning om fortsat stigende boligpriser, lave renter, en generel konjunkturfremgang samt en fortsat høj renoveringsramme for almene boliger i 2015-2016 ventes at sætte gang i boligbyggeriet.

Opsparet investeringspotentiale udløses de kommende år

Siden finanskrisens start har virksomhederne opbygget en stor finansiel opsparing, hvilket blandt andet har været foranlediget af en lav investeringskvote. Virksomhedernes maskininvesteringer er dog steget støt siden 2012, men der er fortsat et stort vækstpotential. I de kommende år ventes maskininvesteringerne derfor at stige yderligere i takt med den generelle konjunkturfremgang. Bygge- og anlægsinvesteringerne ligger stadig på et lavt niveau på trods af rekordlave udlånsrenter. Et stort antal ledige erhvervsboliger har lagt en dæmper på erhvervsbyggeriet, mens de politisk besluttede anlægsinvesteringer har trukket i den anden retning. Erhvervsbyggeriet ventes at begynde at rejse sig fra næ-

ste år som følge af fremgangen i økonomien, øget udnyttelse af eksisterende erhvervsboliger og fortsat lave renter.

Finanspolitikken

bør sikre et

langvarigt opsving

Trods forventning om pæn fremgang i dansk økonomi de kommende år er der stadig i slutningen af 2017 noget at indhente frem mod et mere normalt aktivitetsniveau. I 2009-2010 gik der over 180.000 private arbejdspladser tabt, og det ventes, at ca. 120.000 er vendt tilbage i 2017. Finanspolitikken bør derfor ikke strammes og lægge en unødigt dæmper på opsvinget. De offentlige finanser i Danmark er blandt de sundeste i Europa. Der er plads til at føre en finanspolitik, der fortsat understøtter økonomien, bidrager til at der skabes endnu flere job samt sikrer, at opsvinget bliver langvarigt og kommer flest muligt til gavn.

Tablet 1.1. Hovedtal for fremskrivningen af dansk økonomi, 2015-2017

	2014	2015	2016	2017
	----- Mia kr. -----		----- Procentvis realvækst -----	
Privat forbrug	927	2,0	2,2	2,5
Offentligt forbrug	512	1,0	0,0	0,3
Offentlige investeringer	74	-0,9	-4,4	-2,9
Boligbyggeri	80	-1,3	4,5	5,3
Erhvervsinvesteringer	215	1,7	5,7	5,9
Eksport	1.037	0,3	3,8	5,4
▪ Heraf industrieksport	430	2,7	4,5	5,9
Import	919	-0,7	3,6	5,3
Lagerinvesteringer ¹⁾	12	-0,1	0,0	0,0
BNP	1.943	1,7	2,1	2,4
	----- 1.000 personer -----		----- Ændring i 1.000 personer -----	
Beskæftigelse (inkl. orlov)	2.765	26	26	28
▪ Heraf privat	1.948	27	28	30
▪ Heraf offentlig	817	-1	-2	-2
▪ Heraf støttet med løn	81	-5	-1	0
Arbejdsløshed, registreret	107	-3	-5	-6
Arbejdsstyrke	2.872	23	21	22
Bruttoarbejdsløshed ²⁾	134	-10	-8	-7
	----- Mia. kr. -----			
Betalingsbalancen	150	139	142	147
Offentlig sektors saldo	28	-49	-44	-33
	----- Pct. af BNP -----			
Betalingsbalancen	7,7	7,0	6,9	6,8
Offentlig sektors saldo	1,5	-2,4	-2,1	-1,5
	----- Pct. -----			
Bruttoarbejdsløshedspct.	5,1	4,8	4,6	4,3
Gns. obligationsrente ³⁾	1,3	1,0	1,3	1,6
Inflation	0,8	0,5	1,2	1,5
Vækst i huspriser	3,4	6,0	4,8	5,0
Lønstigningstakt	1,6	2,1	2,3	2,5

1) Skøn er vækstbidrag i pct. af BNP.

2) Bruttoarbejdsløshed er den registrerede arbejdsløshed, tillagt aktiverede dagpengemodtagere og aktiverede jobklare kontanthjælpsmodtagere.

3) Vægtet gennemsnit af kort variabel rente, rente på 10-årig statsobligation og rente på lang realkreditobligation.

Kilde: Danmarks Statistik, Realkreditrådet samt egne beregninger og skøn.

Kapitel 2. Udsigt til styrket fremgang i dansk økonomi

2.1. International økonomi

Udlandsvæksten på vej op

Væksten i udlandet er på vej op. Tempoet har dog været mere moderat end tidligere ventet. I USA fortsætter opsvinget båret af en solid vækst i den hjemlige efterspørgsel blandt andet understøttet af en klar bedring på arbejdsmarkedet. Blandt eurolandene er væksten mere beskeden, men der har været fremgang i de fleste lande i 2015. En fremgang, der ventes at fortsætte og tage til.

Stor usikkerhed i international økonomi

Usikkerheden om udviklingen i international økonomi er imidlertid steget siden forårsprognosen. Det skyldes ikke mindst, at væksten er aftaget i flere af de store såkaldte Emerging Markets-lande, herunder specielt Kina. Svagere økonomiske nøgletal har skabt frygt for en markant afmatning i kinesisk økonomi, der kan have store konsekvenser for global økonomi. Derudover har de kraftigt faldende råvarepriser ramt de råvareafhængige lande, heriblandt de store økonomier Brasilien og Rusland. Den aftagende vækst i disse lande rammer international handel og fører derved til lavere eksport for fx landene i Europa og USA.

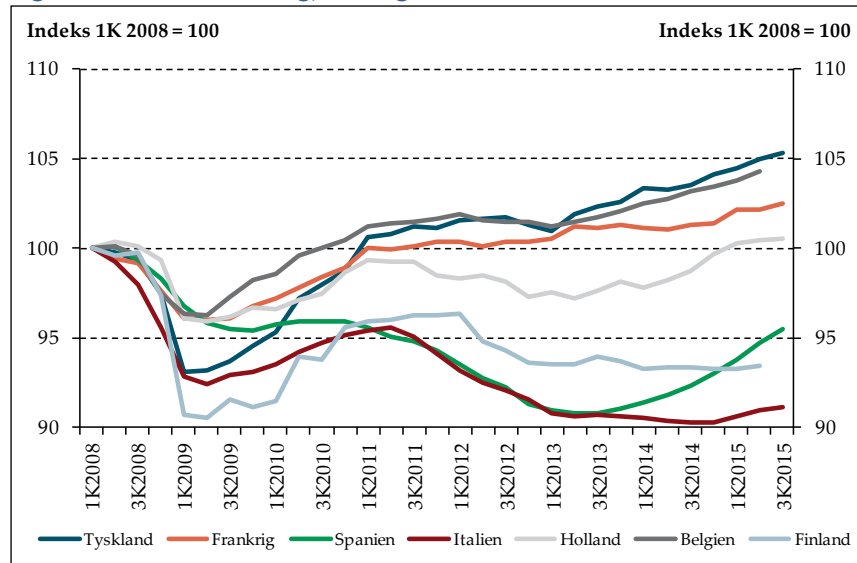
Geopolitisk uro blandt andet fra krisen i Mellemøsten, herunder de massive flygtningestrømme mod Europa, skaber også fortsat usikkerhed. Omvendt er situationen i Grækenland blevet lidt mere stabil sammenlignet med foråret, efter der i august blev lavet aftale om et nyt milliardlån. Lån, der skal sikre landets gældsforpligtelser på betingelse af, at der bliver gennemført en række omfattende økonomiske reformer.

Trods øget usikkerhed forventes fremgangen hos Danmarks vigtigste samhandelslande i Europa samt USA at fortsætte og tage til de kommende år. Det vil gavne dansk eksport.

Eurolandene rejser sig langsomt

Blandt eurolandene er væksten fortsat på vej op. Væksten i de 19 medlemslande lå i de første tre kvartaler på 1,4 pct. sammenlignet med samme periode sidste år. Det tyder således på, at væksten i eurolandene når op på 1½ pct. i 2015 mod under 1 pct. i 2014. Der er fremgang i alle de store lande, *jf. figur 2.1.*

Figur 2.1. BNP-udvikling, udvalgte eurolande



Anm.: BNP er sæsonkorrigeret og opgjort i faste priser.

Kilde: Thomson Reuters og egne beregninger.

Tyskland trækker fortsat et stort læs for eurolandene og er for længst kommet sig over krisen. Tysk eksport bliver dog også ramt af nedgangen i international handel. Fransk økonomi er begyndt at vokse igen efter et par år med stilstand, men landet lider stadig under manglende investeringer. I de sydeuropæiske lande synes Italien nu endeligt at være ude af den mangeårige recession med fremgang de sidste tre kvartaler, og spansk økonomi har haft pæn vækst i halvandet år.

Mange faktorer giver medvind til økonomien

Økonomien i eurolandene bliver hjulpet godt på vej af en meget lempelig pengepolitik. I januar 2015 udvidede Den Europæiske Centralbank, ECB, det eksisterende opkøbsprogram, hvilket har betydet, at centralbanken siden marts har opkøbt for i alt 60 mia. euro af blandt andet statsobligationer hver måned. I lyset af en fortsat meget lav inflation og beskednen økonomisk vækst har der været spekulationer om, hvorvidt ECB vil udvide programmet yderligere. Indtil videre har ECB dog fastholdt opkøbene på de 60 mia. euro, som vil køre frem til i hvert fald september 2016. Der er således heller ingen tegn på, at renten vil blive forhøjet fra det rekordlave niveau på 0,05 pct. i den nærmeste fremtid.

I 2015 er finanspolitikken i EU omtrent neutral efter nogle år med finanspolitisk konsolidering, jf. *Europa-Kommissionens seneste rapport, efteråret 2015*. Således bliver økonomien i eurolandene understøttet af en særdeles lempelig pengepolitik kombineret med en mindre stram finanspolitik.

Den fortsat lave oliepris giver også medvind til økonomien i de fleste europæiske lande gennem blandt andet lavere elregninger til både husholdningerne og virksomhederne. Eurokursen har svinget en del på det seneste, men euroen har generelt svækket sig over for dollaren siden foråret 2014, og det er med til at styrke de europæiske virksomheders konkurrenceevne.

Samlet set vurderes væksten i eurolandene at fortsætte og tage til frem mod 2017.

De øvrige europæiske lande i pæn fremgang

Blandt de øvrige europæiske lande er opsvinget godt i gang. Storbritannien har oplevet en kraftig vækst siden starten af 2013 trukket af pæne stigninger i den hjemlige efterspørgsel. Der skønnes en fortsat solid fremgang de kommende år, om end væksten ventes at aftage en smule fra 2014-niveauet i takt med, at det såkaldte output gap, der opstod i kølvandet af krisen, lukkes. På samme måde er der også ganske pæn fremgang i Sverige, som ventes at fortsætte i hele fremskrivningsperioden. Norsk økonomi er på det seneste blevet ramt af det markante fald i olieprisen, og væksten i 2015 er noget lavere end i de foregående år. Væksten ventes imidlertid at styrkes igen i takt med, at aktiviteten uden for oliesektoren tiltager kombineret med, at olieprisen forventes at stige lidt igen fra det aktuelle niveau.

Renteforhøjelser i kikkerten i USA

I USA fortsætter opsvinget – på trods af kvartalsvise udsving – med solide stigninger i privatforbruget og investeringerne. De positive takter i økonomien og på arbejdsmarkedet betyder, at den amerikanske centralbank, Fed, ventes meget snart at påbegynde gradvise renteforhøjelser. Der påregnes en fortsat høj vækst i USA på omkring 2½-3 pct. i 2015-2017 trods mindre lempelig pengepolitik.

Aftagende vækst i Kina – men ingen forventning om markant afmatning

I Kina er væksten fortsat med at aftage fra de tidligere to cifrede vækstrater, senest med en årlig vækst på 6,9 pct. i 3. kvartal 2015. Den lavere vækst skyldes især aftagende investeringer og dermed aftagende aktivitet i fremstillingsindustrien. Det sker i takt med, at den kinesiske regering sigter mod en gradvis omstilling, hvor økonomien bliver mindre investeringstung og mere afhængig af servicesektoren. Således er forbrugsvæksten også tiltaget uden dog fuldt ud at kunne opveje faldet i fremstillingsindustrien og også eksporten. Udviklingen i kinesisk økonomi har stor betydning, idet det har afgørende betydning for udviklingen i resten

af verden. Der ventes dog en fortsat kontrolleret afmatning med aftagende vækstrater ned under 6½ pct. de kommende år.

Japansk økonomi stod stille sidste år og har de sidste to kvartaler vist tilbagegang. I 2015 har økonomien været ramt af den fallende efterspørgsel fra Kina og andre asiatiske lande kombineret med en meget svag udvikling i privatforbruget. Der ventes en fortsat moderat om end svagt tiltagende vækst i Japan, der også stadig er præget af en skrøbelig offentlig økonomi.

Udsigt til lidt højere vækst i udlandet

Der er dermed fortsat betydelige forskelle i den økonomiske udvikling hos Danmarks samhandelslande. Der skønnes en udlandsvækst på godt 2½ pct. i 2015, stigende til 2¾ pct. i 2017, jf. tabel 2.1.

Tabel 2.1. Real BNP-vækst i Danmarks vigtigste samhandelslande, 2014-2017

	2014	2015	2016	2017
	----- Pct. -----			
Tyskland	1,6	1,5	1,9	2,1
Sverige	2,4	3,1	2,9	3,0
Storbritannien	2,9	2,4	2,3	2,4
Norge	2,3	1,4	1,8	2,3
USA	2,4	2,5	3,0	2,7
Frankrig	0,2	1,2	1,6	2,0
Spanien	1,4	3,0	2,6	2,8
Holland	1,0	2,0	1,5	1,8
Belgien	1,3	1,5	1,6	1,6
Italien	-0,4	0,7	1,6	2,2
Finland	-0,4	0,3	1,4	1,9
Kina	7,4	6,9	6,5	6,4
Japan	-0,1	0,6	1,0	0,9
Polen	3,5	3,5	3,3	3,4
Udlandsvækst (eksportvægtet)	2,4	2,6	2,7	2,8
Udlandsvækst (eksportvægtet) u. Kina	1,6	1,9	2,1	2,3
Danmark	1,1	1,7	2,1	2,4

Kilde: Thomson Reuters samt egne beregninger og skøn.

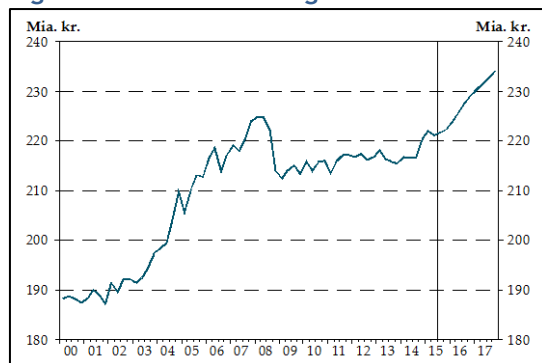
2.2. Dansk økonomi

Solid fremgang i privatforbruget bidrager til væksten

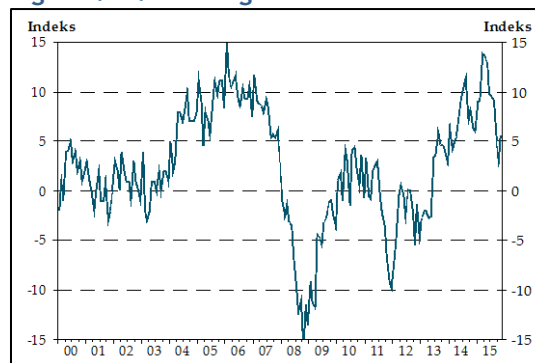
Det private forbrug åbnede 2015 med fart på og brød dermed den svage udvikling siden krisens start. Der er derfor god grund til optimisme på privatforbrugets vegne, og de positive tendenser ventes at fortsætte i de kommende år, jf. figur 2.2a.

Siden *Øje på beskæftigelsen, maj 2015* har der været mindre bump på vejen for privatforbruget. Dels viste nationalregnskabet et fald i privatforbruget i 2. kvartal, og dels har der været en afmatning i forbrugertilliden, som lå på et meget højt niveau ved årets start, jf. figur 2.2b.

Figur 2.2a. Privatforbrug



Figur 2.2b. Forbrugertillid



Anm.: Privatforbruget er opgjort i kædede værdier, 2010-priser. Sidste observation for forbrugertilliden er november 2015.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Det er dog væsentligt, at forbrugertilliden fortsat er positiv, og at der hos forbrugerne er en forventning om en bedre økonomi om et år sammenlignet med i dag. Samtidig steg forbrugertilliden i november efter at være faldet siden marts. Den lille stigning holder forbrugertilliden på et relativt højt niveau og indikerer, at humøret blandt forbrugerne stadig er grundlæggende positivt.

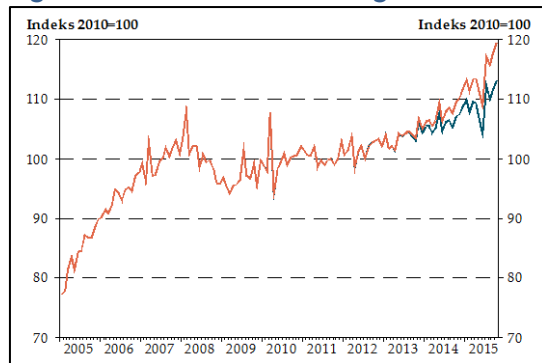
Gode nøgletal i tredje kvartal understøtter optimismen

Desuden viser nøgleindikatorer som dankortomsætningen og detailsalget tegn på høj aktivitet i 3. kvartal. Dankortforbruget er i årets første tre kvartaler steget markant i forhold til samme periode sidste år. En del af denne stigning kan tilskrives udbredelsen af mobile pengeoverførsler, men selv når denne del renses ud, viser tallene en øget vækst i dankortforbruget, *jf. figur 2.3a*.

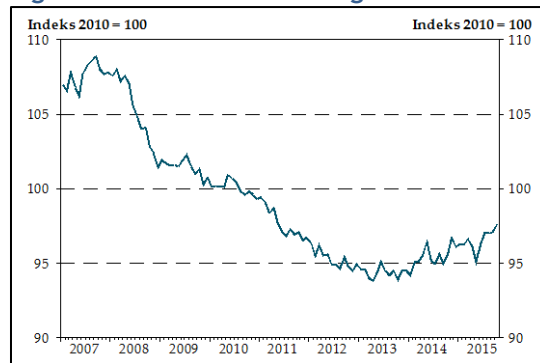
De tal understøttes af detailomsætningen, som stiger igen efter lavpunktet i 2013, *jf. figur 2.3b*. Detailsalget var i perioden august til oktober 2015 1,2 pct. højere end i perioden fra maj til juli. På baggrund af den positive udvikling i detail- og dankortomsætningen vurderes faldet i privatforbruget i 2. kvartal at blive afløst af en positiv og pæn vækst i andet halvår.

Derfor er der også kun tale om en lille nedjustering i forventningen til væksten i privatforbruget for 2015 sammenlignet med maj-prognosen. Privatforbruget skønnes at vokse med 2 pct. i 2015 efterfulgt af en vækst på ca. 2¼ pct. i 2016 og 2½ pct. i 2017.

Figur 2.3a. Dankortomsætning



Figur 2.3b. Detailomsætning



Anm.: Den orange kurve i figur 2.3a er den samlede dankortomsætning, mens den blå kurve er dankortomsætningen uden mobile pengeoverførsler.

Kilde: Danmarks Statistik, Nets samt egen sæsonkorrektion og fastprisberegning.

*Fortsat lav
inflation sikrer
reallønsfremgang*

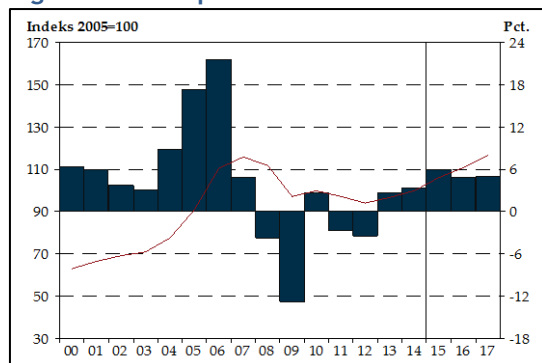
Den styrkede købelyst kan bl.a. tilskrives, at inflationen er historisk lav. Det har været med til at sikre reallønsfremgang, hvilket har styrket købekraften. Inflationen – målt ved den årlige stigning i forbrugerprisindekset – befinder sig i øjeblikket på 0,4 pct. Der ventes et stigende men fortsat svagt pres på priserne i de kommende år, og således påregnes en inflation på ½ pct. i 2015 og stigende til 1½ pct. i 2017. De lave inflationsforventninger understøtter således reallønnen og dermed forbrugernes købekraft i de kommende år.

*Fremgang på
boligmarkedet
mere
landsdækkende*

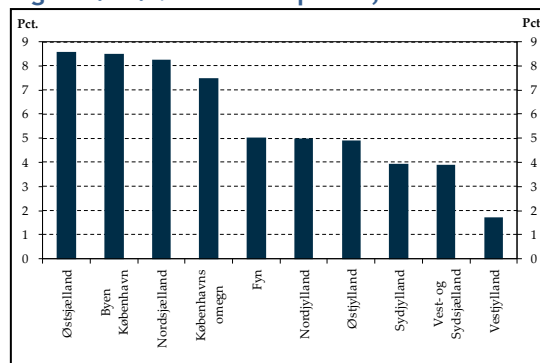
Der er for alvor kommet fart på boligmarkedet, hvor huspriserne på landsplan forventes at stige markant over de kommende år, jf. figur 2.4a. I de første år efter faldet under finanskrisen var det især byområderne, der trak den gennemsnitlige pris op, mens boligpriserne længere væk fra storbyerne fortsatte med at falde. De seneste kvartalers tal for den regionale udvikling peger dog på, at prisstigningerne på boligmarkedet nu er mere landsdækkende, jf. figur 2.4b.

Priserne stiger dog fortsat i forskellige tempi på tværs af landet. Med undtagelse af Vest- og Sydsjælland findes de største prisstigninger øst for Storebælt, når man ser på perioden fra 1. halvår 2014 til 1. halvår 2015. Her er priserne steget i omegnen af 8 pct. på et år, mens væksten på Fyn og i Jylland har været under eller omkring 5 pct. På trods af lavere vækstrater forventes den tendens at styrke boligpriserne i yderområderne, fordi prisstigningerne kan sætte gang i en positiv spiral som følge af mindre usikkerhed om fremtidens prisudvikling i disse områder.

Figur 2.4a. Huspriser



Figur 2.4b. Vækst i huspriser, landsdele



Anm.: Søjlerne i figur 2.4a angiver årlig prisstigning (højre akse), mens kurven angiver indekset (venstre akse). I figur 2.4b er væksten i huspriserne fordelt på landsdele, og væksten er opgjort som det gennemsnitlige prisindeks for 1. halvår 2015 sammenlignet med det tilsvarende for 1. halvår 2014.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Der ventes en vækst i huspriserne på ca. 6 pct. i 2015 og herefter omkring $4\frac{3}{4}$ pct. i 2016 og 5 pct. i 2017. Boligmarkedet understøttes af fortsat lave renter i hele prognoseperioden. Den lille rentestigning frem mod 2017 giver isoleret set et nedadgående pres på boligpriserne, men den effekt ventes mere end modsvaret af det styrkede konjunkturforløb.

Fortsat lav aktivitet indenfor boligbyggeri

Boligbyggeriet har ligget underdrejet siden krisens begyndelse. Da der i årene op til krisen blev bygget meget, er behovet for nybyggeri i øjeblikket begrænset i store dele af landet. Statistikken for påbegyndt boligbyggeri er traditionelt en god indikator for boligbyggeriet, og denne viser et meget lavt niveau. Erfaringsmæssigt ved vi dog, at der kan komme relativt store opjusteringer i statistikken for påbegyndt boligbyggeri således, at det meget lave aktuelle niveau formentlig undervurderer den faktiske aktivitet.

Det aktuelle tal peger samlet på, at boligbyggeriet vil være uændret i 2015 men ventes at vokse i takt med de stigende boligpriser, lave renter og den generelle forbedring af konjunktoren. Disse forhold bidrager til et gunstigt investeringsklima på boligområdet.

Virksomhederne holder igen med investeringer

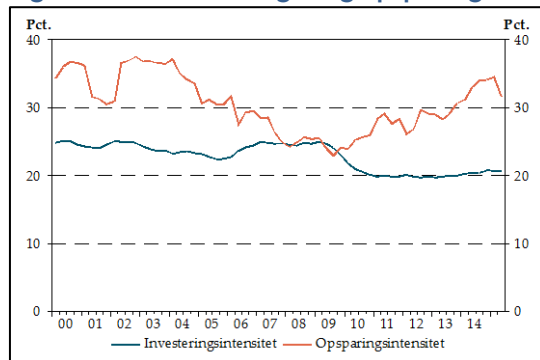
De danske virksomheder har det overordnet set bedre, både hvad angår omsætning, indtjening og finansielle forhold. Bruttoværditilvæksten (BVT) er steget gennem flere år, men i stedet for nyinvesteringer er pengene i højere grad anvendt til konsolidering af virksomhederne, jf. figur 2.5a. Dermed er opsparingen øget, hvilket er med til at styrke potentialet for investeringer. Alligevel er

der endnu ikke sket et kraftigt gennemslag på virksomhedernes investeringer i maskiner, bygninger, anlæg mv.

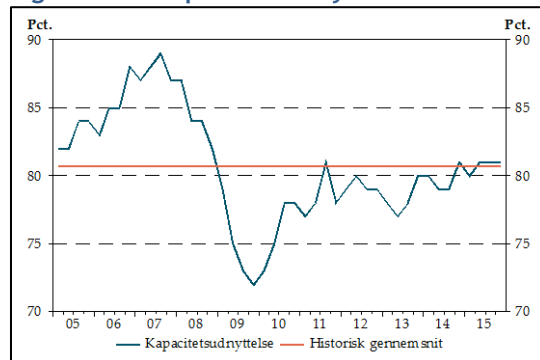
Men fortsat stort potentiale og øget kapacitetspres

De seneste tal for kapacitetsudnyttelsen i industrivirksomhederne viser, at udnyttelsen af produktionsapparatet er steget gradvist siden 2010, jf. figur 2.5b. I takt med den generelle økonomiske bedring ventes produktionen at stige yderligere i de kommende år, hvilket vil øge presset på produktionsapparatet. Det stigende pres ventes gradvist at føre til øgede erhvervsinvesteringer.

Figur 2.5a. Investeringer og opsparing



Figur 2.5b. Kapacitetsudnyttelse



Anm.: Figur 2.5a angiver investerings- og opsparingsintensiteten i de ikke-finansielle selskaber. Intensiteten er opgjort som henholdsvis faste bruttoinvesteringer og bruttoopsparing som andel af BVT, opgjort ved fire kvartalers glidende gennemsnit. Figur 2.5b viser industriens kapacitetsudnyttelse. Historisk gennemsnit er over perioden 1990 til 2015.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Maskininvesteringerne har været stødt stigende siden 2012, bl.a. trukket op af Mærsk Lines investeringer i containerskibe. Mærsk har i foråret 2015 fremlagt planer om yderligere investeringer i skibe, som efter planen skulle leveres i 2017. Siden har selskabet dog annonceret, at de har udsat en række af investeringerne, og derfor forventes gennemslaget på maskininvesteringerne også at blive forsinket.

De seneste nationalregnskabstal peger på, at maskininvesteringerne i år ikke vokser i et omfang som tidligere forventet, og for 2015 er skønnet for maskininvesteringerne derfor nedjusteret til godt 2 pct., jf. tabel 2.2. Som følge af det øgede kapacitetspres og generel forbedring af konjunktoren ventes der at komme langt mere fart på maskininvesteringerne i de følgende år med vækstrater på 5¾ pct. i 2016 og 6 pct. i 2017.

Bygge- og anlægsinvesteringer ligger fortsat stille

Bygge- og anlægsinvesteringerne ligger fortsat på et lavt niveau sammenlignet med perioden før krisen og faldt yderligere med 1,5 pct. i 2014. Der er stadig mange ledige erhvervslokaler som konsekvens af den store byggeaktivitet før krisen og den lave aktivitet i virksomhederne efter krisen. Ledighedsprocenten for er-

hvervslokaler er dog begyndt at falde, og kombineret med den stigende aktivitet forventes det, at der gradvist kommer gang i bygge- og anlægsinvesteringerne.

Aktiviteten holdes fortsat oppe af de politisk besluttede anlægsinvesteringer som fx Metro Cityringen og jernbaneinvesteringer. Investeringerne i Metro Cityringen aftager efter 2015, hvor omfanget har ligget på det højeste niveau over hele investeringsforløbet. Samtidig er dele af Femern Bælt-projektet udskudt således, at projektet ikke vil påvirke bygge- og anlægsinvesteringerne i de kommende år i samme omfang, som tidligere antaget.

Der skønnes derfor en vækst i de private bygge- og anlægsinvesteringer på blot $\frac{1}{4}$ pct. i 2015 stigende til knap 5 pct. i 2016 og godt $5\frac{1}{2}$ pct. i 2017, jf. tabel 2.2. De relativt høje vækstrater i 2016 og 2017 løfter aktiviteten fra de seneste års historisk lave niveau, men der vil fortsat være lang vej til et aktivitetsniveau, som det, der var før krisen.

Tabel 2.2. Erhvervsinvesteringer, 2014-2017

	2014	2015	2016	2017
	----- Realvækst i pct. -----			
Maskiner mv.	3,3	2,1	5,8	6,0
Bygninger og anlæg	-3,6	0,2	4,9	5,6
I alt	1,8	1,7	5,7	5,9

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Dansk eksport vil nyde godt af tiltagende vækst i udlandet

Væksten i dansk eksport tog til i 2014 som følge af økonomisk fremgang hos Danmarks samhandelslande. Eksporten steg således med over 3 pct. sammenlignet med 2013. I 2. kvartal 2015 faldt eksporten imidlertid og synes endnu ikke at have rejst sig i 3. kvartal. Der er derfor udsigt til en ganske moderat eksportvækst i år på blot $\frac{1}{4}$ pct. Det er specielt eksporten af tjenester, der trækker ned med et fald efter en solid stigning i 2014. Omvendt ser det ud til, at eksporten af varer stiger sammenlignet med 2014, og der ventes en stigning i industrieksporten på $2\frac{3}{4}$ pct. i 2015.

I takt med en ventet tiltagende vækst i udlandet skønnes den samlede eksport at stige pænt igen fra næste år. På den baggrund ventes en eksportvækst på $3\frac{3}{4}$ pct. i 2016 og knap $5\frac{1}{2}$ pct. i 2017. Med fortsat solid fremgang ventes industrieksporten at bevæge sig over 500 mia. kr. inden for de næste par år.

Importen vil stige med den hjemlige efterspørgsel Importen har ligesom eksporten udviklet sig meget skuffende på tjenstedelen i 2015 efter en solid fremgang i 2014. Selv om importen af varer påregnes at stige i 2015, betyder faldet i tjenesteimporten, at der er udsigt til et fald i den samlede import på omkring $\frac{3}{4}$ pct. i år.

Som følge af øget vækst i privatforbruget og erhvervsinvesteringerne skønnes en tiltagende vækst i importen fra næste år til en vækst på godt $3\frac{1}{2}$ pct. i 2016 og $5\frac{1}{4}$ pct. i 2017.

Positivt bidrag fra udenrigshandlen til dansk økonomi Samlet set betyder det, at nettoeksporten (det vil sige eksport minus import) i 2015 vil bidrage med omkring $\frac{1}{2}$ pct.-point til BNP-væksten. Det skyldes dog udelukkende det ventede fald i importen. Bidraget fra udenrigshandlen ventes at forblive positivt de kommende år på ca. $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ pct.-point som følge af en forventning om solid vækst i eksporten, der overstiger importvæksten.

Rekordstort overskud på betalingsbalancen sidste år Der har de seneste år været et markant overskud på betalingsbalancen, som i 2014 nåede op på et rekordhøjt niveau på 150 mia. kr., eller hvad der svarer til 7,7 pct. af BNP. Overskuddet kommer blandt andet fra handlen med varer og tjenester, som lever godt af en god dansk konkurrenceevne og en markant forbedring af det danske bytteforhold. Det vil sige, at priserne på dansk eksport har udviklet sig gunstigere end priserne på de varer, der importeres. Overskuddet på betalingsbalancen skyldes også formueindkomsten (netto), idet flere midler er blevet placeret i udlandet som følge af en øget opsparing herhjemme.

Da udenrigshandlen forventes at vise pæn fremgang de kommende år, og forbedringen i bytteforholdet skønnes at fortsætte, er der udsigt til et fortsat stort overskud fra handlen med varer og tjenester. Ligeledes påregnes formueindkomsten at give et positivt bidrag til betalingsbalancen, om end lidt lavere end de sidste par år på grund af et ventet højere forbrug herhjemme. Samlet set taler det for et fortsat stort overskud på betalingsbalancen på i underkanten af 7 pct. af BNP de kommende år.

2.3. Offentlig sektor og den økonomiske politik

Opstramning i den offentlige økonomi Den nye regering har lagt op til stramninger af finanspolitikken – bl.a. i form af væsentlige besparelser i kommunerne samt på uddannelse og forskning som følge af såkaldte omprioriteringsbidrag. Besparelserne øges år for år. Dertil kommer opstramninger i

overførselssystemet i form af integrationsydelse og genindførelse af kontanthjælpsloftet. Som følge af et efter LO's mening for pessimistisk "kasseeftersyn" har regeringen valgt at spare yderligere på statens driftsudgifter for at overholde budgetlovens grænse for det strukturelle underskud på den offentlige saldo. Dertil kommer, at der er indført et nyt skattestop, og regeringen har dermed afskåret sig muligheder for tilpasninger i den offentlige økonomi på indtægtssiden. Derfor er der lagt op til betydelige besparelser i 2016, *jf. boks 2.1.*

Boks 2.1. Udvalgte regeringstiltag siden juni 2015

Regeringen har ændret retningen for den offentlige økonomi.

- *BoligJobordning:* Genindført i oprindelig form i 2015 og videreført i ny og mere grøn retning i 2016 og 2017. Udgift i 2015 omkring 1,1 mia. kr. og i 2016 og 2017 omkring 0,4 mio. kr. årligt.
- *Omprioriteringsbidrag, kommuneaftale og udgiftslofter:* Regeringen lægger op til, at kommunerne årligt sparer 1 pct. af driftsudgifterne, stigende med 1 pct. pr. år. Det svarer til 2,4 mia. kr. pr. år. Midlerne overføres til det statslige budget, om end en del af midlerne kan tilbageføres til kommunerne. For 2016 skal kommunerne spare ½ mia. kr. Omprioriteringsbidraget indgår i de fastlagte udgiftslofter frem til 2019.
- *Finanslov 2016:* I 2016 og 2017 spares 5 mia. kr. på den statslige drift. I 2018 og 2019 spares 3 mia. kr. Dertil kommer besparelser på uddannelse i omegnen af 0,8 mia. kr. og besparelser på forskning på 1,4 mia. kr. Endvidere spares 2,3 mia. kr. på udviklingsbistanden fra 2016.
En del af besparelserne omsættes i flere midler til sundhedsindsatsen, svarende til 2 mia. kr. i 2016. Derudover finansieres bl.a. nedsættelsen af NOx-afgiften af færre statslige udgifter.
- *Integrationsydelse og kontanthjælpsloft:* 1. september 2015 indførtes en integrationsydelse for alle nytillkomne indvandrere, og i november 2015 udvidedes målgruppen til også at omfatte personer, som har boet i Danmark i mindre end syv ud af de seneste otte år. Samlede besparelser på omkring 0,2 mia. kr. i 2016 og 0,3 mia. kr. i 2017. Genindførelsen af kontanthjælpsloftet sparer omkring 0,1 mia. kr. i 2016 og 0,5 mia. kr. i 2017.
- *Dagpengeaftale:* Fleksibel genoptjening af dagpenget, finansieret af lavere dimittendsats, karensdage og øget udgift på 300 mio. kr. Har betydning fra 2017.

Tabel A. Udvalgte besparelser på offentlige udgifter, 2016

	2016
	----- Mio. kr. -----
Reduktion af statslige udgifter som følge af kasseeftersyn	5.000
Reduktion af statslige udgifter som følge af skattelettelser mv. ¹⁾	1.200
Kommunale udgifter - omprioriteringsbidrag	500
Uddannelse - omprioriteringsbidrag	650
Arbejdsmiljøindsatsen	80
Forskning	1.400
Udviklingsbistand	2.300

1) Det statslige udgiftsloft i 2016 sænkes med 2,4 mia. kr., heraf skyldes 1,2 mia. kr. udgiftsstigninger uden for loftet, herunder udgifter til asylmodtagere.

Kilde: Finansministeriet, finanslov 2016, lovforslag om udgiftslofter 2015-2018.

De fleste af besparelserne rammer det offentlige forbrug, dog indgår forskning i de offentlige investeringer. En del af udviklingsbistanden finansierer udgifter til asyl og konteres delvist som offentligt forbrug.

Offentlig
forbrugsudvikling
påvirkes af
kommunalt
omprioriterings-
bidrag og
asyludgifter

Der ventes en offentlig forbrugsudvikling på omkring 1 pct. i år, hvilket bl.a. afspejler, at der er afsat ekstra midler til at tage imod de ekstraordinært mange asylansøgere i 2014 og 2015. I 2016 forventes udgifterne til asyl at forblive på det høje niveau. Baggrunden for udviklingen i 2015 er dog også, at udgifterne til offentligt forbrug i 2014 er revideret ned siden *Øje på beskæftigelsen, maj 2015*, og i skønnet ligger en forventning om svagt aftagende offentlig forbrug i anden halvdel af 2015 i takt med, at kommunerne begynder at skære ned.

Besparelserne i kommunerne forventes at få større effekt i 2016 og 2017, hvilket lægger en dæmper på det offentlige forbrug i de kommende år.

De forventede kommunale nedskæringer i lyset af omprioriteringsbidraget kan desuden risikere at fortsætte og forværre tendensen til, at kommunerne underforbruger i forhold til de aftalte servicerammer. Det har været et problem siden 2011, hvor sanktionsmekanismen overfor kommunerne trådte i kraft. Underforbruget i kommunerne har indebåret lavere offentlig service til borgerne og har efter alt at dømme også medvirket til at forlænge lavkonjunkturen.

Omvendt er det forventeligt, at en del af besparelserne på udviklingsbistand vil blive benyttet til offentlig service. I 2016 ventes et uændret offentligt forbrug, og i 2017 skønnes forbrugsudviklingen at blive svagt positiv på ca. ¼ pct.

Til sammenligning er udviklingen i det demografiske træk for det offentlige forbrug opgjort til 0,3-0,4 pct. årligt i perioden¹.

Fortsat højt niveau
for offentlige
investeringer, men
tilpasning i gang

Niveauet for de offentlige investeringer har været højt de seneste år. I takt med at investeringerne gennemføres, vil investeringsniveauet dog blive gradvist reduceret fremover. Reduktionen af de offentlige investeringer ventes at begynde i år med et mindre fald på knap 1 pct., bl.a. drevet af et fald i investeringerne i forskning og udvikling. Næste år ventes investeringsniveauet at falde kraftigere, dels som følge af de væsentlige besparelser på forskning, der er vedtaget med finansloven, dels som følge af yderligere reduktion i det kommunale anlægsloft. De offentlige investeringer skønnes således at falde med knap 4 pct. i 2016 og knap 3 pct.

¹ Jf. svar på spørgsmål 119 til Finansudvalget af 19. december 2014.

i 2017. De offentlige investeringers andel af BNP ventes dog i hele prognoseperioden at ligge over de ca. 3 pct. af BNP, som var gennemsnittet mellem 1995 og 2011.

Fremrykket kapitalindkomstbeskatning styrker den offentlige saldo

Den offentlige saldo for 2014 viste for første gang siden 2008 et overskud. Overskuddet er opgjort til 28½ mia. kr., svarende til knap 1,4 pct. af BNP. Saldoen i 2014 indeholder omkring 60 mia. kr. i fremrykket beskatning af kapitalpensionsordninger i lyset af muligheden for skatterabat. Også i år er der mulighed for at udnytte denne skatterabat, men de fleste pensioner vurderes at være omlagt allerede². Skatterabatten er dog udvidet til også at omfatte pensionsmidlerne i Lønmodtagernes Dyrtidsfond (LD), hvorfor der ventes et samlet provenu på omkring 12 mia. kr. i år.

PAL-skat nedjusteret

En væsentlig usikkerhedsfaktor ved de offentlige indtægter i år vedrører pensionsafkastbeskatningen (PAL-skat). Provenuet har de seneste ti år svinget mellem 5 mia. kr. i 2007 til 54 mia. kr. i 2014, det vil sige fra 0,3 pct. af BNP til 2,8 pct. af BNP. I år nedjusteres det forventede provenu fra PAL-skatten relativt kraftigt, som følge af rentestigningen og hidtidige oplysninger, som tyder på et provenu omkring 15 mia. kr. i år. De kommende år forventes PAL-skatten dog at rette sig op til et niveau omkring 25 mia. kr., det vil sige ca. 1¼ pct. af BNP.

Dertil kommer en ekstraordinær nedskrivning af skatterestancer på 5 mia. kr. i alle årene 2013 til 2015. Det er endnu uklart, om der kommer yderligere nedskrivninger af skatterestancerne.

Offentligt underskud et stykke fra 3 pct. grænsen – i alle prognoseår

Udgifterne til offentligt forbrug og offentlige investeringer er også nedjusteret i forhold til *Øje på beskæftigelsen, maj 2015* – om end i lidt mindre grad. På den baggrund ventes det offentlige underskud i 2015 at blive 49 mia. kr. eller ca. 2,5 pct. af BNP. Bortfaldet af de ekstraordinære indtægter forværrer alt andet lige underskuddet i 2016, og stigende renter trækker også ned. Dette opvejes dog af de fortsat forbedrede økonomiske udsigter, og derfor ventes underskuddet at blive 44 mia. kr., svarende til 2,1 pct. af BNP. I 2017 påregnes de stadigt bedre udsigter for vækst og be-

² Ordningen gør det muligt at omlægge eksisterende kapitalpensionsordninger til en "aldersopsparring" til en lavere sats på 37,3 pct. om den normale sats på 40 pct. Ifølge Skatteministeriet har omlægningerne indebåret ekstra skattebetalinger for 29,1 mia. kr. i 2013 og for 58,6 mia. kr. i 2014. Danmarks Statistik anfører, at omlægningerne har medført 96 mia. kr. i ekstraordinære indtægter i 2013 og 2014, samt yderligere ca. 5 mia. kr. i første halvår af 2015.

skæftigelse at reducere det offentlige underskud til 33 mia. kr., svarende til 1,5 pct. af BNP.

Samlet set ventes de offentlige underskud i prognoseperioden dermed ikke at overskride grænsen for offentlige underskud i EU's Stabilitets- og Vækstpagt på 3 pct.. Det giver mulighed for fortsat at understøtte vækst og beskæftigelse de kommende år og dermed sikre, at opsvinget bider sig fast.

Kapitel 3. Arbejdsmarkedet: Flere i job

3.1. Beskæftigelse og arbejdsløshed

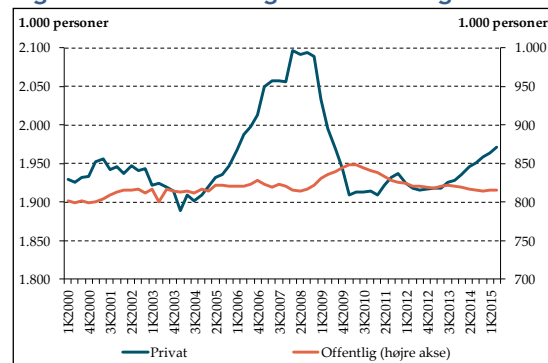
Stigning i privat beskæftigelse

Arbejdsmarkedet har været i bedring siden foråret 2013, og beskæftigelsen er steget med ca. 50.000 personer fra 2. kvartal 2013 til 2. kvartal 2015. Hele stigningen – og mere til – er sket i den private sektor, hvor der er skabt 54.000 flere job i perioden, jf. figur 3.1a. Den offentlige beskæftigelse er derimod faldet med ca. 4.500 personer.

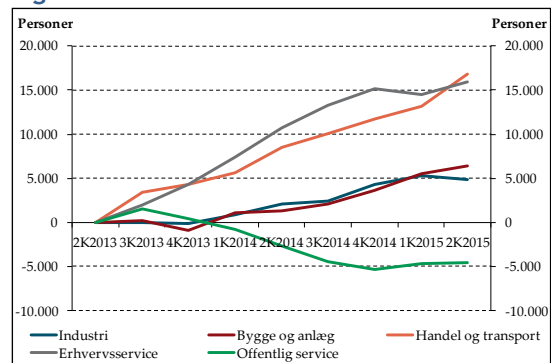
Arbejdsmarkedet vendte midt i 2013

Der er hovedsagligt kommet flere i beskæftigelse inden for handel og transport samt erhvervsservice, jf. figur 3.1b. Der er dog også kommet ca. 5.000 flere job inden for industrien, om end stigningen har været mere afdæmpet i 1. halvår 2015. Jobvæksten i bygge og anlæg er taget til gennem 2014 og 2015, og der er nu omkring 6.500 flere beskæftiget i branchen, end der var i midten af 2013. Der er dog fortsat et stykke vej til niveauet, før krisen ramte arbejdsmarkedet, og erhvervsservice er den eneste af de store brancher, hvor beskæftigelsen nu overstiger niveauet fra 2008.

Figur 3.1a. Beskæftigelsesudvikling



Figur 3.1b. Jobvækst siden foråret 2013

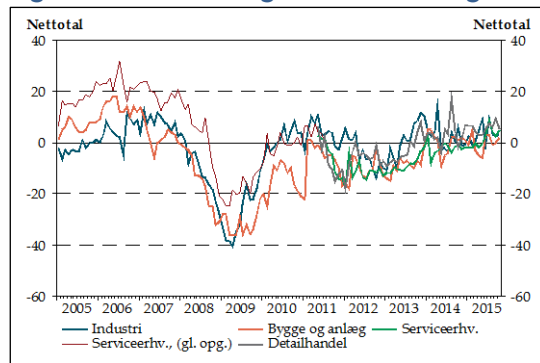


Anm.: Beskæftigelsen er inklusive orlov. Seneste observation er 2. kvartal 2015.
Kilde: Danmarks Statistik, herunder QDAM, samt egne beregninger og skøn.

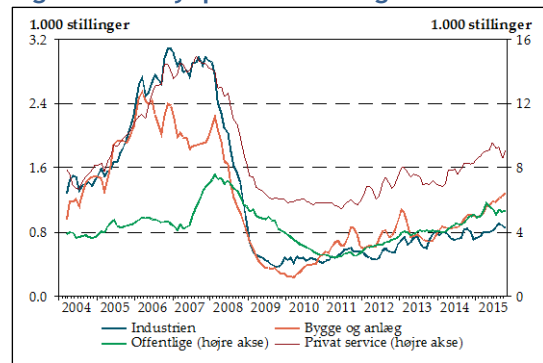
De positive takter ventes at fortsætte

Indikatorerne for udviklingen i beskæftigelsen peger på fortsat fremgang. Forventningerne til beskæftigelsen svinger en del i alle brancher, men er aktuelt svagt positive, og de har haft en stigende tendens over det seneste år, jf. figur 3.2a. Samtidig er antallet af nyopslåede stillinger fortsat i generel stigning, om end de seneste tal viser en afdæmpning for alle brancher undtagen byggeriet, jf. figur 3.2b. I tilgift har antallet af varslede fyringer ligget stabilt. Sammenholdes dette med forventningen om tiltagende økonomisk vækst tyder det på, at situationen på arbejdsmarkedet forbedres yderligere i de kommende år.

Figur 3.2a. Beskæftigelsesforventninger



Figur 3.2b. Nyopslåede stillinger



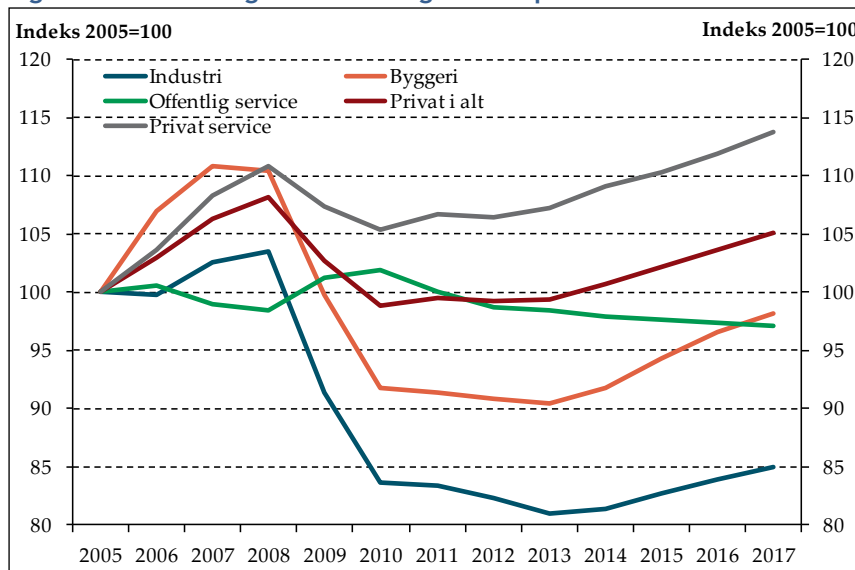
Anm.: Egen sæsonkorrektur af beskæftigelsesforventninger. Egen brancheopdeling, sæsonkorrektur og tre måneders glidende gennemsnit af nyopslåede stillinger. Sidste observation er september 2015.

Kilde: Danmarks Statistik, www.jobindsats.dk samt egne beregninger.

Udsigt til 85.000 nye private job frem mod 2017

Beskæftigelsen ventes at stige med yderligere 80.000 personer fra 2015 til 2017. Alle de nye job – og mere til – skønnes at blive skabt i den private sektor med en stigning på 27.000 job i 2015, 28.000 job i 2016 og 30.000 job i 2017. Beskæftigelsesstigningen skønnes hovedsageligt at ske i de private servicebrancher, hvor der samlet ventes 60.000 flere job over de tre år. Dermed vil beskæftigelsen i de private servicebrancher overstige niveauet fra før krisen i prognosens sidste år. Selv om antallet af job ikke når tilbage på før-krise-niveauet inden for fremstilling og i bygge- og anlægsbranchen, ventes der også i disse brancher jobfremgang i 2015 til 2017, jf. figur 3.3. Der er således udsigt til stigende beskæftigelse inden for industrien fire år i træk, hvilket er første gang i årtier.

Figur 3.3. Beskæftigelsesudvikling fordelt på brancher



Anm.: Den lodrette streg viser overgang til prognose.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger og skøn.

Udsigt til færre offentligt ansatte

Den offentlige beskæftigelse påregnes omvendt at falde svagt i år. Det skyldes delvist et lavt indgangsniveau til året, idet udviklingen har været relativt stabil i første halvår af 2015. Men det skyldes også en forventning om, at kommuneaftalens reducerede serviceramme for 2016 trækker nedad i medarbejderstaben allerede i andet halvår af 2015. Oplysninger frem til august 2015 indikerer således, at den kommunale beskæftigelse vil falde med mere end 2.000 personer i 3. kvartal 2015, mens den regionale beskæftigelse står til at stige med omkring 500 personer³. De kommende år ventes den offentlige beskæftigelse at falde yderligere med ca. 2.000 personer årligt. Det skyldes hovedsageligt, at udsigterne til flere års nedskæringer i kommunerne og staten ikke ventes fuldt ud opvejet af flere medarbejdere i regionerne.

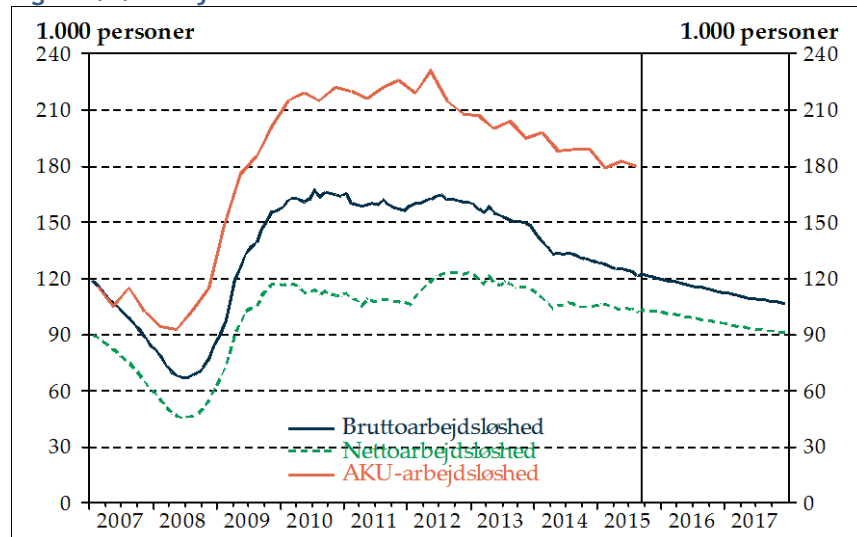
Jævnt fald i arbejdsløsheden gennem 1½ år

Bruttoarbejdsløsheden er faldet jævnt i omkring 1½ år, og mellem april 2014 og september 2015 er arbejdsløsheden faldet med godt 11.000 fuldtidspersoner⁴. I september 2015 var der 122.000 fuldtidsarbejdsløse, jf. figur 3.4. Også antallet af AKU-arbejdsløse er faldet, og siden 2. kvartal 2014 er der blevet 8.000 færre AKU-arbejdsløse.

³ Baseret på Kommunernes og Regioners Løndatakontor og egen sæsonkorrektur.

⁴ Udviklingen i bruttoarbejdsløsheden gennem 2013 og starten af 2014 var væsentligt påvirket af dagpenge- og kontanthjælpsreformerne. Dels opbrugte 50.000 dagpengemodtagere dagpengereetten i løbet af 2013 og 2014 som følge af dagpengereformen. Dels indebar kontanthjælpsreformen i starten af 2014, at omkring 5.000 unge under 30 år uden en kompetencegivende uddannelse overgik til uddannelseshjælp og blev revurderet som ikke-arbejdsmarkedsparate.

Figur 3.4. Arbejdsløsheden



Anm.: Brutto- og nettoarbejdsløsheden måles i fuldtidspersoner, mens AKU-arbejdsløsheden måles i personer. Seneste observation er september 2015 henholdsvis. 3 kvartal 2015. Den lodrette streg angiver overgang til prognose.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Endnu færre arbejdsløse frem mod 2017

Arbejdsløsheden skønnes at falde med 10.000 fuldtidspersoner fra 2014 til 2015. I 2016 og 2017 ventes arbejdsløsheden at falde yderligere til omkring 110.000 fuldtidsarbejdsløse i 2017, svarende til et samlet fald på ca. 25.000 fuldtidspersoner, jf. figur 3.4.

Væsentlig stigning i arbejdsstyrken

Beskæftigelsesstigningen på 80.000 personer følges dermed af en betydelig udvidelse af arbejdsstyrken – på samlet set 65.000 personer over de tre år. Det skyldes bl.a. tilbagetrækningsreformen, men i høj grad også at forbedrede konjunkturer får flere til at deltage på arbejdsmarkedet. I det seneste år er arbejdsstyrken således øget med omkring 23.000 personer⁵.

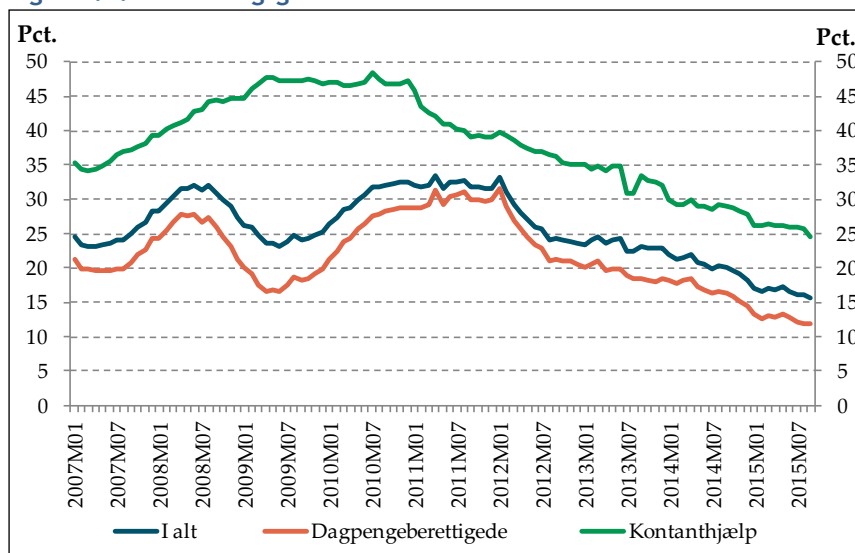
Aktiveringsomfanget

Faldende aktiveringsgrad

Andelen af arbejdsløse, som aktiveres, er faldet betydeligt siden 2012 og er nu på det laveste niveau siden dataseriens start i 2007. Det gælder både for kontanthjælpsmodtagere og dagpengemodtagere. Det seneste år er aktiveringsgraden for dagpengemodtagerne faldet fra 16,2 pct. til 11,9 pct. af de fuldtidsarbejdsløse, jf. figur 3.5.

⁵ Arbejdsstyrken er her opgjort som beskæftigede inkl. orlov tillagt nettoledige. Det vil sige uden arbejdsløse i aktivering. Udviklingen går fra 2. kvartal 2014 til 2. kvartal 2015. En mindre del af stigningen i arbejdsstyrken (skønsmæssigt knap 2.000 personer) kan dog henføres til færre aktiverede uden for arbejdsstyrken (det vil sige vejledning og opkvalificering mv.), som isoleret set øger antallet af nettoledige. Faldet i aktiverede i løntilskudsjob påvirker ikke arbejdsstyrken på samme måde, da personer i løntilskud indgår i beskæftigelsen og dermed i arbejdsstyrken.

Figur 3.5. Aktiveringsgrad



Anm.: Der er tale om arbejdsmarkedssparate kontanthjælpsmodtagere, som inkluderer personer på arbejdsmarkedsydelse.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Det kraftige fald i aktiveringsgraden i første halvår af 2012 vurderes i høj grad at skyldes afskaffelsen af fuldtidsaktivering efter 2½ års arbejdsløshed i starten af 2012. Udviklingen gennem 2013 er mere jævn og skyldes formentlig delvist, at et stort antal langtidsarbejdsløse dagpengemodtagere – som generelt har en relativ høj aktiveringsgrad – opbrugte dagpenge retten og forlod dagpengestatistikken.

Aktiveringsomfanget er dog fortsat faldet gennem 2014 og især i 2015. Udviklingen i 2015 kan efter alt at dømme henføres til, at væsentlige dele af beskæftigelsesreformen trådte i kraft den 1. januar 2015, og yderligere dele trådte i kraft d. 1. juli 2015, jf. boks 3.1. Ændringerne vedrører både fordelingen af aktiveringsredskaberne, længden af aktiveringsforløbene og intensiteten af aktivering.

Særligt er antallet af personer i offentligt løntilskudsjob og kursusaktivitet uden for det ordinære uddannelsessystem mindsket væsentligt, hvilket var en del af sigtet med reformen. Men også ordinære uddannelsesforløb, private løntilskudsjob og virksomhedspraktik er faldet, hvilket ikke var sigtet med reformen – tværtimod. Endelig er aktivering i jobrotation også nærmest halveret. Reformens tiltag til at øge den formelle opkvalificering af ufaglærte til faglærte mv. er dermed endnu ikke slået igennem.

Faldet i de ordinære uddannelsesforløb giver anledning til bekymring, da den primære opgave her og nu er at sikre, at de ar-

bejdsløse får de nødvendige kompetencer til at kunne matche arbejdsgivernes krav.

Boks 3.1. Beskæftigelsesreformen, 2015

Væsentlige dele af reformen af den aktive beskæftigelsespolitik trådte i kraft d. 1. januar 2015.

Det drejer sig bl.a. om: Afskaffelse af gentagen aktivering, nedsættelse af kommunernes refusion for udgifter til øvrig vejledning og opkvalificering fra 50 pct. til 0 pct., og ændringer i reglerne for offentlige løntilskudsjob, så de i højere grad ligner den private ordning. Samtidig nedsættes den maksimale varighed af løntilskudsansættelser. Derudover er en del af ændringerne i brugen af ordinær uddannelse trådt i kraft d. 1. juli 2015.

Carsten Koch-udvalget, som foreslog de pågældende ændringer i beskæftigessystemet, vurderede, at deres samlede forslagspakke ville indebære øget aktivering – ikke faldende aktivering. Endvidere vurderede udvalget, at aktiveringen ville blive målrettet mod ordinær uddannelse og virksomhedspraktik, jf. tabel A.

Tabel A. Forventet effekt af Carsten Koch udvalgets forslag og udvikling 2014 - 2015

	Forventet ³⁾	2014-2015 ⁴⁾	2014-2015 ⁴⁾
	----- Ændring i fuldtidspersoner -----		----- Pct. -----
Ordinær uddannelse	3.300 ¹⁾	-400	-20
Øvrig vejledning og opkvalificering	-2.600	-1.300	-31
Offentligt løntilskud	-500	-2.100	-47
Privat løntilskud	500	-500	-21
Virksomhedspraktik	5.900 ²⁾	-500	-14
Jobrotation	-	-2.000	-49
I alt	6.600	-6.800	-33

1) Carsten Koch udvalgets forslag indebar en forøget aktivitet på mellem 3.275 og 3.875 fuldtidspersoner. Det er valgt at vise det lave skøn.

2) Dækker over 37.000 flere virksomhedspraktikforløb og en forøgelse af varigheden fra 4 til 6 uger.

3) Regnet i forhold til finansloven 2014.

4) Ændringen fra det rullende år 4. kv. 2013 – 3. kv. 2014 til det rullende år 4. kv. 2014 til 3. kv. 2015.

Kilde: Carsten Koch-udvalgets rapport, Beskæftigelsesministeriets Økonomiske konsekvenser af forslag fra udredningsudvalget og www.jobindsats.dk

Mange forhold medvirker til faldet i aktiveringen af dagpengemodtagere fra 2014 til 2015: Længden af aktiveringsforløbene er faldet, og fordelingen af aktiveringen er ændret. Det samlede antal aktiveringsforløb er faldet, hvilket bl.a. kan henføres til faldet i bruttoarbejdsløsheden i perioden, men også til en mindre aktiveringsaktivitet pr. arbejdsløshedsberørt.

En grov dekomponering af ændringen i aktiveringsomfanget for dagpengemodtagere mellem 2014 og 2015 viser, at det hovedsageligt er en reduktion i antallet af aktiveringsforløb, som driver udviklingen, men også længden af aktiveringsforløbene har væsentlig betydning, jf. tabel B.

Tabel B. Dekomponering af ændring i aktiveringsomfanget mellem 2014 og 2015

	Ændring 2014-2015
	----- Fuldtidspersoner -----
Samlet ændring i aktiveringsomfang	-6.800
Ændring som følge af færre aktiveringsforløb:	-4.600
▪ Heraf lavere bruttoarbejdsløshed	-1.600
▪ Heraf færre aktiverede pr. bruttoarbejdsløs	-2.300
▪ Heraf færre aktiveringsforløb pr. aktiveret	-700
Ændring som følge af ændret fordeling	-800
Ændring som følge af kortere forløb	-1.400

Anm.: Ændringen er beregnet mellem det rullende år 4. kv. 2013 til 3. kv. 2014 og det rullende år 4. kv. 2014 til 3. kv. 2015. Bidragene er ikke uafhængige af rækkefølgen, som dekomponeringen foretages i, da der er flere delelementer, der samvarierer. Bidragene er afrundet til nærmeste hundrede.

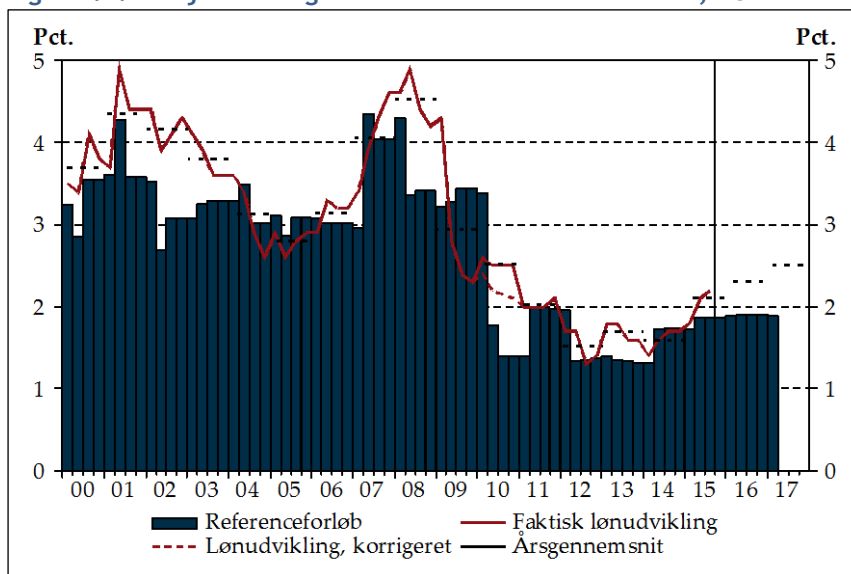
Kilde: www.jobindsats.dk og egne beregninger.

3.2. Løn og priser

Lønstigningerne i 2015 følger overenskomst-aftaler

Lønudviklingen på DA-området blev 1,6 pct. for 2014 som helhed – med en svagt tiltagende lønstigningstakt gennem året. I 2015 er den tiltagende lønudvikling fortsat, idet stigningstakten har været 1,8 pct., 2,1 pct. og 2,2 pct. i årets første tre kvartaler. Lønstigningstakten i 2015 er stort set på linje med omkostningsstigningerne i det aftalebaserede referenceforløb på LO/DA-området, om end den udviser en beskedent positiv lønglidning, jf. figur 3.6.

Figur 3.6. Fortjeneste og aftalebaseret referenceforløb, LO/DA



Anm.: Den korregerede lønudvikling tager højde for tekniske forhold som forøgede lønstigningstakten i 2010 med ca. ¼ pct.-point. Seneste observation er 3. kvartal 2015.
Kilde: DA's KonjunkturStatistik og egne skøn.

Kommunal og regional lønudvikling som aftalt

Udviklingen i de offentlige lønninger har været mindre jævn, hvilket bl.a. skyldes forløbet for de aftalte lønstigninger i de offentlige overenskomster. For alle tre delsektorer aftog lønudviklingen fra 4. kvartal 2014 til 1. kvartal 2015. I kommuner og regioner øgedes lønstigningerne igen fra 1. kvartal 2015 til 2. kvartal 2015, hvor begge delsektorer oplevede en lønudvikling på 1,8 pct. Det stemmer overens med de aftalte lønstigninger ved overenskomstfornyelsen i foråret 2015.

Lav statslig lønstigning

I staten lå lønudviklingen dog på relativt beskedne 0,4 pct. i både 1. og 2. kvartal 2015, hvilket er noget under det forventede ved indgåelsen af overenskomsterne i foråret⁶.

⁶ De aftalte lønstigninger på statens område udgjorde 0,5 pct. i 2. kvartal 2015. De statslige lønstigninger har dog gennemsnitligt ligget omkring ¾ pct. over de aftalte stigninger fra overenskomsterne. Denne reststigning henføres bl.a. til lokale lønpuljer og ændringer i medarbejdersammensætning og indgår i overenskomstparternes forventninger til overenskomstresultatet. Ved overenskomstfornyelsen i 2015 ventedes således en reststigning på 0,7 pct. årligt.

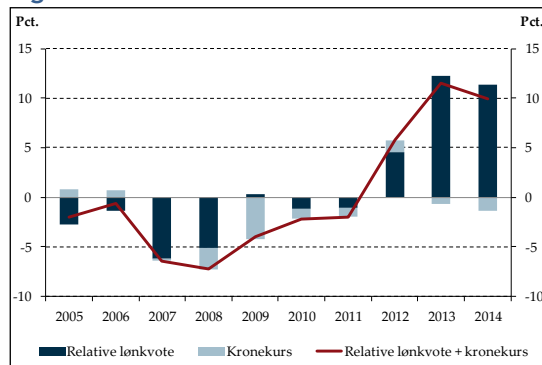
Forventning om svagt tiltagende lønstigninger

De aftalte lønstigninger på LO/DA-området er omkring 1,9 pct. i år og næste år. Det vurderes, at der er udsigt til en beskedne og svagt tiltagende positiv lønglidning i alle prognoseårene. På den baggrund ventes lønstigningerne at udgøre 2,1 pct. i år og tiltage til 2¼ pct. i 2016 og 2½ pct. i 2017.

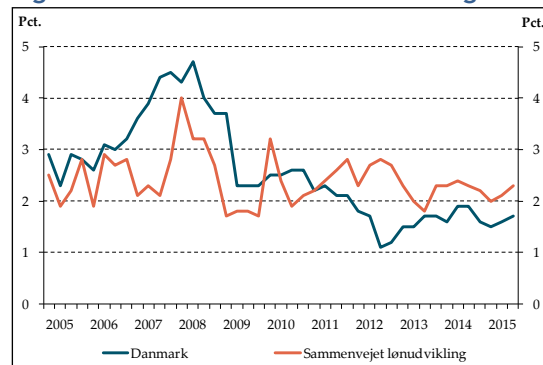
Det afspejler de væsentligt forbedrede beskæftigelsesudsigter i den private sektor samt forventningen om tiltagende økonomisk vækst og en fornuftig produktivitetsudvikling.

Dertil kommer, at de danske lønstigninger har været beskedne de seneste år, hvilket har medvirket til at reducere lønkvoten betydeligt. Lønkvoten i industrien er i øjeblikket væsentligt under det historiske gennemsnit⁷. Relativt til udviklingen i udlandet er den danske lønkvote reduceret over de seneste 10 år, hvilket sammen med udviklingen i kronekursen indebærer en forbedring af lønkonkurrenceevnen⁸ på omkring 10 pct., jf. figur 3.7a. Det skyldes bl.a., at de danske lønstigninger har været lavere end i udlandet i mere end fire år i træk, jf. figur 3.7b. Endvidere forudses internationale lønstigninger i omegnen af 2¼ til 2½ pct. næste år og 2¾ pct. i 2017⁹.

Figur 3.7a. Relativ lønkvote



Figur 3.7b. International lønudvikling



Anm.: Udviklingen i den relative lønkvote er akkumuleret over perioden og korrigeret for valutakursudviklingen. Lønkvote og lønudvikling er for fremstilling.

Kilde: Finansministeriet, DA på baggrund af Eurostat og egne beregninger.

Udsigt til fortsat stigende realløn

Den fortsatte lave inflation indebærer, at der er udsigt til en real-lønsmæssig fremgang på gennemsnitligt 1¼ pct. pr. år i prognoseperioden, jf. tabel 3.1.

⁷ Lønkvoten i industrien var i 2013 og 2014 omkring 57 pct., mens det historiske gennemsnit fra 1966 til 2014 er omkring 65 pct.

⁸ Lønkvoten er et udtryk for lønnens andel af værdiskabelsen. Det er et mål for lønkonkurrenceevnen, som ud over løn- og produktivitetsudviklingen også tager højde for bytteforholdsforbedringer.

⁹ Baseret på lønudviklingen i OECD og Europa-Kommissionens efterårsprognoser og vægtene fra det effektive kronekursindeks.

Tabel 3.1. Løn og inflation, 2014-2017

	2014	2015	2016	2017
	----- Pct. -----			
Lønstigningstakt	1,6	2,1	2,3	2,5
Inflation	0,8	0,5	1,2	1,5
Reallønstigning	0,8	1,6	1,1	1,0

Anm.: Inflationen angiver udviklingen i deflatoren for det private forbrug.

Kilde: Danmarks Statistik, DA's KonjunkturStatistik samt egne beregninger og skøn.

Bygge- og anlægsbranchen

Bygge- og anlægsbranchen underdrejet efter krisen

Efter finanskrisen var bygge- og anlægsbranchen længe underdrejet med lav beskæftigelse, høj arbejdsløshed og lave lønstigninger. Flere politiske tiltag har søgt at øge aktiviteten i branchen. Det gælder blandt andet fremrykning af større offentlige infrastrukturprojekter, forøget ramme for anlægsinvesteringer i kommunerne og intensiveret renovering af almene boliger samt indførelse – og genindførelse – af skattefradrag for bl.a. håndværksydelser.

Mere gang i byggeriet

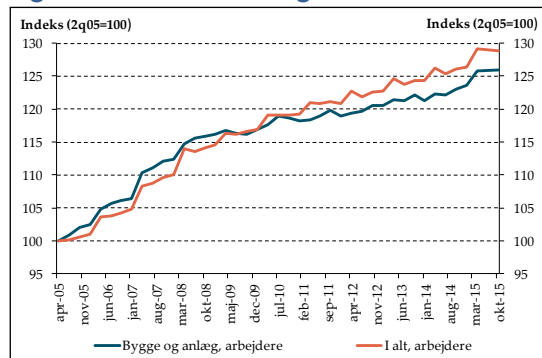
Nu er der atter kommet gang i byggeriet, og jobskabelsen har været stigende fra begyndelsen af sidste år, *jf. figur 3.1b*. Dertil kommer, at lønstigningstakten også er tiltaget i løbet af i år. Den forøgede lønudvikling kan primært henføres til arbejderne. Således udviste de første tre kvartaler af 2014 en gennemsnitlig lønudvikling på 0,8 pct. for byggeriets arbejdere, mens gennemsnittet over de første tre kvartaler i 2015 var 2,3 pct.

Tiltagende lønstigninger – men fortsat moderat udvikling

Det må trods forøgelsen fortsat vurderes at være en relativ moderat lønudvikling¹⁰. Set over en længere årrække er der ikke tegn på, at lønstigningerne for bygge- og anlægsbranchens arbejdere er uforholdsmæssigt store. Med udgangspunkt i 2005 er lønnen i byggeriet steget med samlet set 25,7 pct., hvilket er lidt lavere men sammenligneligt med udviklingen på hele DA-området på i alt 29,2 pct., *jf. figur 3.8a*.

¹⁰ En del af lønstigningerne i bygge- og anlæg skyldes et stort bidrag fra pensionsindbetalingerne. Uregelmæssige betalinger, fx bonusser og ekstra udbetalinger, indgår ikke i opgørelsen af lønudviklingen, men pensionsbidraget af betalingerne gør, hvilket bidrager til at trække lønstigningerne ekstraordinært op i byggeriet. Bidraget fra pension til lønudviklingen for de første tre kvartaler af 2015 er gennemsnitligt knap 0,5 pct. for byggeriets arbejdere men knap 0,3 pct. for DA som helhed. Renses for dette bidrag, er lønudviklingen de første tre kvartaler for byggeriets arbejdere ca. 2 pct.

Figur 3.8a. Lønudvikling siden 2005



Figur 3.8b. Arbejdsløshed, byggeriet



Anm.: Arbejdsløsheden i byggeriet er baseret på BAT-kartellet's opgørelse indtil juli 2015. Data er fremskrevet med oplysninger fra 3F's byggegruppe og udviklingen i arbejdsløsheden i a-kasserne tilknyttet byggeriet. Egen sæsonkorrektion. Seneste observation er 3. kvartal 2015.

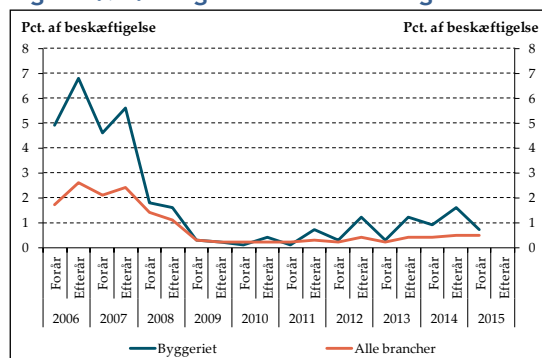
Kilde: DA's lønstatistik, BAT-kartellet, 3F og Danmarks Statistiks arbejdsløshedsstatistik samt egne beregninger.

Arbejdsløshedsprocenten i byggeriet er faldet i takt med, at beskæftigelsen er steget, men faldet i arbejdsløsheden begyndte allerede i begyndelsen af 2010. Arbejdsløsheden i byggebranchen er nu på det laveste niveau siden finanskrisen, jf. figur 3.8b.

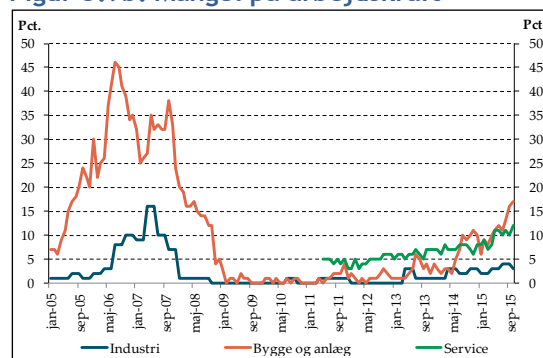
Ingen generelle tegn på rekrutteringsproblemer

Der har ikke været generelle tegn på rekrutteringsudfordringer i byggeriet i de halvårslige rekrutteringsrapporter fra STAR siden 2008, jf. figur 3.9a, men der er flere virksomheder, som melder om mangel på arbejdskraft i branchen. De seneste opgørelser viser et niveau for mangel på arbejdskraft på linje med niveauet i 2005, jf. figur 3.9b.

Figur 3.9a. Forgæves rekrutteringer



Figur 3.9b. Mangel på arbejdskraft



Anm.: Der er tendens til, at de forgæves rekrutteringer ligger lavere i 1. halvår end i 2. halvår. Det gælder særligt i byggeriet. Figur 3.9b viser andelen af adspurgte virksomheder, som vurderer, der er produktionsbegrænsninger som følge af mangel på arbejdskraft. Indikatorerne er ikke sæsonkorrigerede. Data for industrien er kvartalsdata. Seneste observation er oktober 2015.

Kilde: STAR's rekrutteringsrapporter og Danmarks Statistik egne beregninger.

Grundlæggende går det klart bedre i bygge- og anlægsbranchen, men der er fortsat meget langt til tilstandene under højkonjunkturen. Der er udsigt til en fortsat forbedring af konjunktursituationen i byggeriet igennem prognoseperioden, og det skønnes, at beskæftigelsen i byggeriet når tilbage til niveauet fra 2005 i prognosens sidste år, jf. figur 3.3. Aktuelt er der ikke tegn på væsentlige

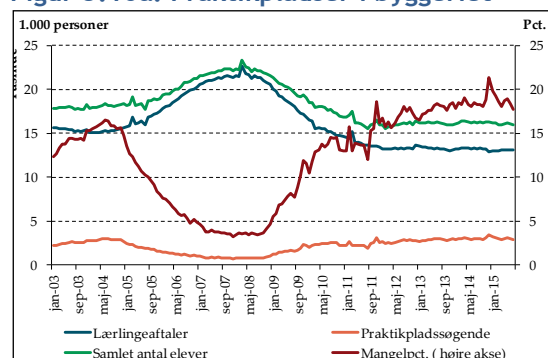
mangelsituationer i branchen, men det bør undgås, at der opstår problemer i den nære fremtid.

Undgå alvorlig mangel på arbejdskraft – fokusér på opkvalificering og uddannelse

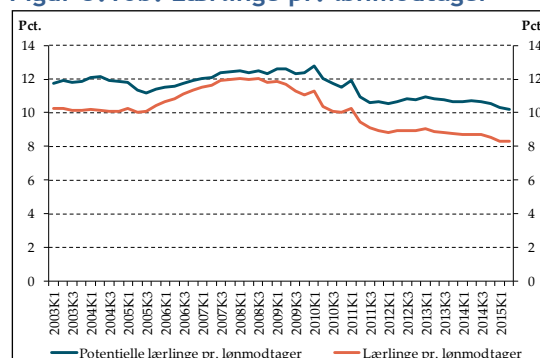
Der er således planlagt ganske mange store offentlige infrastrukturinvesteringer i de kommende år, herunder bl.a. Femern Bæltforbindelsen og flere supersygehuse m.fl., jf. kapitel 2. Dette var baggrunden for nedsættelsen af Leo Larsen-udvalget, hvis anbefalinger bl.a. indeholdt en øget efteruddannelsesindsats af ufaglærte arbejdsløse, hvilket blev indarbejdet i beskæftigelsesreformen. Den ekstra pulje til opkvalificering i bygge- og anlægsbranchen samt den generelt øgede opkvalificeringsaktivitet fra ufaglært til faglært er endnu ikke implementeret effektivt, jf. boks 3.1.

Dertil kommer, at bygge- og anlægsbranchen selv uddanner færre lærlinge, hvilket vil gøre det vanskeligere at rekruttere kvalificeret arbejdskraft i branchen fremover. Siden 2008 er praktikpladsmanglen steget markant for elever på erhvervsuddannelsernes bygge- og anlægsindgang, og den er nu 18 pct., hvilket er over niveauet fra 2005. Samtidig er antallet af elever på erhvervsskolerne faldet, hvilket indebærer, at der i 2015 er 3.500 færre lærlinge under uddannelse inden for byggeriet, end der var for 10 år siden, jf. figur 3.10a. Faldet i lærepladser er så betydeligt, at lærlingenes andel af lønmodtagerne i branchen er faldet siden 2005 på trods af, at der generelt er færre beskæftigede, jf. figur 3.10b.

Figur 3.10a. Praktikpladser i byggeriet



Figur 3.10b. Lærlinge pr. lønmodtager



Anm.: Mangelprocenten angiver, hvor stor en andel af den samlede elevgruppe på bygge- og anlægsindgangen tillagt elektrikere, der er i skolepraktik eller praktikpladssøgende. Seneste observation for praktikpladssituationen er august 2015, egen sæsonkorrektur. Lønmodtagere er hentet fra nationalregnskabet. Seneste observation er 2. kvartal 2015.

Kilde: Undervisningsministeriet, Danmarks Statistik og egne beregninger.

For at undgå fremtidige mangelproblemer i byggeriet, er det således nødvendigt dels at få gang i de efteruddannelsesinitiativer, der indgår i beskæftigelsesreformen, og at forøge antallet af praktikpladser i branchen.



Landsorganisationen i Danmark
Islands Brygge 32D
2300 København S
Tlf. 3524 6000
Fax 3524 6300
www.lo.dk
lo@lo.dk

Øje på beskæftigelsen - November 2015
Elektronisk ISBN: 978-87-7735-367-3
LO-varenr.: 2116